

پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی ایران
سال هشتم، شماره پیاپی ۲۴، شماره اول، بهار ۱۳۹۸
تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۸/۳۰ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۴/۱۲
صص ۱۹-۳۶

بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و فرهنگی با ترس از جرم بین سالمندان شهر شیراز

رامین مرادی*، استادیار، گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه یاسوج، ایران

rmoradi@yu.ac.ir

سیروس احمدی، دانشیار، گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه یاسوج، ایران

sahmadi1973@yu.ac.ir

سیمین جم‌نژاد، دانشجوی کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی، دانشگاه یاسوج، ایران

siminjamnezhas@gmail.com

چکیده

در این پژوهش، رابطه ترس از جرم بین سالمندان شهر شیراز و برخی متغیرهای مؤثر بر آن نظیر سرمایه اجتماعی و فرهنگی بررسی شده است. پژوهش با استفاده از روش پیمایشی انجام شده و نمونه پژوهش ۳۳۰ نفر بوده است که از بین افراد ۶۵ سال به بالا در شهر شیراز به شیوه نمونه‌گیری تصادفی چندمرحله‌ای انتخاب شده است. داده‌های موردنیاز از طریق پرسش‌نامه جمع‌آوری شده‌اند. با استفاده از نرم‌افزارهای آماری در دو بخش توصیفی و استنباطی، داده‌های جمع‌آوری شده تحلیل شدند. نتایج پژوهش نشان می‌دهند در نمونه مطالعه شده ترس از جرم در دو بعد اعمال و اشخاص شامل ترس از حمله فیزیکی (۳۵/۵٪)، ترس از توهین (۵۷٪)، ترس از سرقت وسایل (۴۴/۵٪)، ترس از کلاه‌برداری (۵۶/۷٪) و ترس از جیب‌بری (۵۹/۴٪) بین سالمندان وجود دارد. در بخش استنباطی با استفاده از رویکرد مدل‌سازی معادله ساختاری کوواریانس محور، تأثیر متغیرهای مستقل پژوهش (سرمایه اجتماعی و فرهنگی) بر متغیر وابسته بررسی شد. نتایج بیان می‌کنند اثر متغیر سرمایه اجتماعی بر ترس از جرم معکوس و معنادار و اثر متغیر سرمایه فرهنگی بر ترس از جرم معکوس و غیرمعنادار است. متغیرهای مستقل پژوهش در مجموع در حد ۱۴ درصد توان تبیین واریانس متغیر ترس از جرم را دارند.
واژه‌های کلیدی: ترس از جرم، سالمندان، سرمایه اجتماعی، سرمایه فرهنگی

*نویسنده مسئول: ۰۹۱۲۶۵۸۸۶۲۰

مقدمه و بیان مسئله

از نظر بسیاری پژوهشگران، یکی از مسائل زندگی در مناطق شهری وجود زمینه‌های اجتماعی، جمعیتی و فیزیکی خاصی است که سبب شکل‌گیری احساسات ناخوشایندی از جمله ترس از جرم بین شهروندان می‌شود. یکپارچگی اجتماعی اندک، تراکم جمعیتی و سکونتی، ناهمگونی قومی، سنی و درآمدی، تعدد ساختمان‌ها، ارائه‌نشدن خدمات مناسب و... از جمله عواملی‌اند که زمینه‌ساز شکل‌گیری ترس از جرم بین شهروندان می‌شوند (Micheli et al., 2004). گاروفالو ترس از جرم را واکنشی هیجانی در نظر می‌گیرد که با احساس خطر و اضطراب همراه است (Garofalo, 1981: 840). ترس از جرم لزوماً یک ترس واقعی نیست و می‌تواند ترس انتظاری نیز باشد. ترس از جرم مانند خود ترس پدیده پیچیده‌ای است که می‌تواند بیان‌کننده برداشت ما از خطر، ترس از قربانی شدن در برابر جرائم (مالی یا جسمی)، سیاست‌گذاری‌های عمومی و در کل نگرانی از زندگی باشد. چنین پدیده‌ای نشان می‌دهد افراد از اینکه قربانی جرم شوند چقدر هراس دارند و این موضوع تا چه اندازه بر امنیت و آرامش زندگی‌شان تأثیر دارد (نیازی و همکاران، ۱۳۹۶: ۵۳). به‌لحاظ نظری، ترس از جرم و شیوع آن بین گروه‌های مختلف جامعه، سازه‌ای اجتماعی - روانی است که از عوامل مختلفی تأثیر می‌گیرد. از این منظر، زنان و سالمندان به‌طور عمده بیشتر در معرض جرم قرار دارند و ترس از جرم نیز در میان آنها بیشتر گزارش شده است. در تبیین چنین وضعیتی گفته می‌شود طبق فرضیه آسیب‌پذیری، کسانی که در مقایسه با دیگران خود را آسیب‌پذیرتر تصور می‌کنند، احساس ناامنی بیشتری می‌کنند (Baur, 2007; Fergosen & Mindel, 2007: 334). این گروه‌ها از دو منظر آسیب‌پذیرند: یکی آسیب‌پذیری فیزیکی که به معنای بی‌دفاع بودن در برابر حملات، نداشتن توانایی مقابله با حملات و روبه‌رو شدن با پیامدهای دهشتناک فیزیکی (و احتمالاً عاطفی) ناشی از حملات است و مورد دیگر آسیب‌پذیری اجتماعی است که این ایده را مطرح می‌کند که

امکان دارد افراد به‌دلیل آنچه هستند، بیشتر در معرض تهدید قربانی شدن باشند و به‌دلیل این موقعیت، پیامدهای اجتماعی و اقتصادی قربانی شدن بر دوش آنها بیشتر از دیگران سنگینی می‌کند (McCrea et al., 2005). از این لحاظ، زنان و افراد مسن به‌لحاظ فیزیکی آسیب‌پذیری بیشتری نسبت به سایر افراد دارند (Killias & Clerici, 2000). برای این اساس، برخی پژوهشگران (Doran & Burgess, 2012; Garofalo, 1981; Bigala) برای زندگی سالمندان دانسته‌اند. در ایران نیز پژوهشگرانی نظیر مدیری (۱۳۸۵)، سراج‌زاده و گیلانی (۱۳۸۸)، سهراب‌زاده و همکاران (۱۳۹۳)، فلاحتی (۱۳۹۴) و شکوری‌اصل (۱۳۹۵) این پدیده را بین زنان بررسی کرده‌اند. با وجود این، پژوهش‌های اندکی در زمینه ترس از جرم بین سالمندان انجام شده است. این در حالی است که امروزه تقریباً در تمام کشورهای جهان، نسبت جمعیت سالمندان به‌سرعت در حال افزایش است. برحسب مستندات، جمعیت سالمندان جهان به‌زودی به رقم یک میلیارد نفر خواهد رسید (Dong, 2017: 4). در ایران نیز جمعیت سالمندان به‌سرعت در حال افزایش است؛ به‌گونه‌ای که درصد جمعیت سالمندان از ۳ درصد در سال ۱۳۶۵ با رشد ۱۰۰ درصدی، به ۶/۱ درصد در سال ۱۳۹۵ رسیده است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۶) و پیش‌بینی می‌شود در سال ۱۴۰۵ به ۹ درصد کل جمعیت برسد که در این صورت جمعیت ایران به‌لحاظ پارامترهای جمعیت‌شناختی، اساساً جمعیتی سالمند محسوب می‌شود. در ظاهر به نظر می‌رسد از یک طرف سالمندی به‌خودی‌خود امری طبیعی و مرحله‌ای از زندگی اجتماعی است و از طرف دیگر، ترس از جرم پدیده‌ای است که ممکن است بین گروه‌های سنی مختلف بروز کند؛ اما کیفیت زندگی سالمندی و شدت و ضعف ترس از جرم در جوامع مختلف سبب می‌شود مطالعه ترس از جرم در ایران اهمیت مضاعفی پیدا کند. شرایط سالمندان در جامعه ایران نسبت به سایر کشورها خاص‌تر به نظر می‌رسد. مشاهده نتایج یک پژوهش جامع که

اجتماعی جنبه‌هایی از سازمان اجتماعی مانند شبکه‌ها، هنجارها و اعتماد است که سبب تسهیل هماهنگی و همکاری برای سود دوجانبه می‌شود. این جنبه‌های سرمایه اجتماعی به‌منزله بازدارنده‌های ترس از جرم عمل می‌کنند و سبب رابطه معکوس بین سرمایه اجتماعی و ترس از جرم در سالمندان می‌شوند (Franklin et al., 2008; Oh & Kim, 2008; Scarborough et al., 2010). نکته جالب توجه دیگر این است که طبق دیدگاه‌های نظریه‌پردازانی نظیر بوردیو (1977 به نقل از موحد و همکاران، ۱۳۹۱) و ریتزر (۱۳۸۹)، مهارت‌های آموزشی سبب افزایش آگاهی و شناخت افراد و سرمایه فرهنگی‌شان می‌شود. این سرمایه به نوبه خود به افراد کمک می‌کند ارزیابی مناسبی از موقعیت‌های مختلفی داشته باشند که ممکن است با آنها روبه‌رو شوند و بتوانند در موقعیت‌های ناشناخته واکنش مناسبی نشان دهند؛ به گونه‌ای که کیفیت زندگی‌شان از نوسانات ناشی از رویارویی نامناسب تأثیر نگیرد. در توضیح رابطه این دو نوع سرمایه با ترس از جرم می‌توان گفت ترس از جرم مانند بسیاری از کنش‌های دیگر در بستر اجتماعی شکل می‌گیرد و به‌منزله الگویی رفتاری در زندگی اجتماعی نمود پیدا می‌کند. دامنه تعاملات افراد، مشارکت و پیوند آنها با جامعه، اعتماد به جهان پیرامون و... در شکل‌گیری انواع الگوی رفتاری مؤثر است. همچنین چگونگی رویارویی با موقعیت‌های گوناگون، از عادت‌واره‌هایی تأثیر می‌گیرد که هر فرد در جریان زندگی اجتماعی به آنها مجهز می‌شود؛ درواقع، الگوهای کنش و برداشت و تفسیر فرد از جهان پیرامون تا حد زیادی از مناسبات اجتماعی با دیگران و تعلق و پیوند با جهان اجتماعی اثر می‌گیرد؛ درواقع، سرمایه اجتماعی به فرد کمک می‌کند بتواند در قالب برقراری پیوند و تکیه به دیگران و اعتماد به آنها، فرصت‌های بیشتری برای زندگی بهتر و کاستن از وضعیت‌های ناخوشایند به دست آورد؛ ازاین‌رو، به نظر می‌رسد بتوان بین میزان ترس از جرم به‌منزله یک وضعیت ناخوشایند با سرمایه اجتماعی و سرمایه فرهنگی پیوند برقرار کرد. توضیح اینکه برخورداری از سرمایه فرهنگی که رشد

به روش فراتحلیل (طی سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۴) در ایران با تمرکز بر سالمندآزاری در حوزه‌های مالی، جسمی، روانی، عاطفی، پردشدگی و سلب اختیار انجام شده است، نشان می‌دهد میزان شیوع کلی سالمندآزاری در ایران ۵۶/۴ درصد است (مولایی و همکاران، ۱۳۹۶). در جامعه ایران سالمندان گروه مرجع و محترمی محسوب می‌شوند و از نظر دینی و ملی بر احترام به آنها تأکید شده است؛ در نتیجه، حساسیت و توجه به مسائل اجتماعی زندگی آنان ضروری به نظر می‌رسد. با توجه به تغییرات مربوط به شرایط محیط اجتماعی و تغییر در شرایط زندگی سالمندان، شیوع ترس از جرم بین آنها چندان دور از انتظار نیست. ضمن آنکه تغییر ساختار خانواده در جهان و ایران از خانواده گسترده به خانواده هسته‌ای و مشکلات ناشی از ماهیت زندگی شهری، زمینه‌ساز سست شدن پیوند بین سالمندان و فرزندان در سنی شده است که به حمایت و توجه اطرافیان نیاز دارند. در چنین شرایطی سالمندان ممکن است با از دست دادن شبکه روابط اجتماعی خود با دیگران دچار نوعی انزوای اجتماعی شوند. چنین تغییراتی در زندگی سالمندان در حالی به وقوع پیوسته است که گزینه‌های جایگزین برای نگهداری از سالمندان نظیر سراهای سالمندان از طرف عموم مردم پذیرفته نشده‌اند و سالمندان خود را تنها و رهاشده و محروم از ساختاری حمایتگر احساس می‌کنند که بتواند جایگزین شبکه‌های ازدست‌رفته باشد. بر این اساس سالمندان در سنی که به برقراری ارتباط و دریافت حمایت از اطرافیان نیاز دارند، تنها می‌مانند. در این وضعیت به گمان پاتنام وقتی افراد مسن می‌شوند، نوعی کاهش ناخواسته در شبکه‌های اجتماعی را تجربه می‌کنند که ناشی از بازنشستگی، تنهایی و تجربه از دست دادن همسر است. همه این تجارب، سبب کاهش حمایت اجتماعی می‌شود. بر این اساس، انزوای اجتماعی و شبکه‌های اجتماعی کوچک‌تر سبب کاهش سرمایه اجتماعی می‌شوند که این امر به نوبه خود سبب افزایش ترس از جرم در افراد مسن می‌شود (Putnam, 2000)؛ توضیح اینکه سرمایه

جمعیت‌شناختی تحصیلات رابطه معناداری دارد و با سایر متغیرها از جمله شبکه‌های اجتماعی غیررسمی رابطه معناداری ندارد.

برخی پژوهشگران به ترس از جرم و سرمایه اجتماعی توجه کرده‌اند. یافته‌های پژوهش فرگوسن و میندل^۲ (۲۰۰۷) نشان می‌دهند سالمندانی که سرمایه اجتماعی بیشتری داشتند، خشونت و بی‌انضباطی کمتری را در محله تجربه کردند و شبکه‌های حمایتی بیشتری داشتند. کروگر و همکاران^۳ (۲۰۰۷) نیز ترس از جرم را بین سالمندان بررسی کردند. نتایج پژوهش آنها نشان می‌دهند سالمندانی که حمایت اجتماعی بیشتری از جانب دوستان و اعضای خانواده دریافت کرده بودند، ترس از جرم کمتری را در مقایسه با دیگران تجربه کرده بودند. لی^۴ (۱۹۸۳) از شش بعد انسجام اجتماعی برای پیش‌بینی ترس از جرم استفاده کرد و نشان داد در اساس، چهار بعد انسجام اجتماعی رابطه منفی با ترس از جرم داشتند و این امر در هر دو گروه زنان و مردان صادق بود.

موضوع دیگری که پژوهشگران به آن توجه کرده‌اند، نگرش به پلیس و ترس است. حمیدی‌فر و همکاران (۱۳۹۶) نشان دادند دارابودن سلامت روان و داشتن نگرش مثبت نسبت به پلیس و اعتماد به آن می‌تواند به‌منزله بازدارنده ترس از جرم و ایجاد احساس امنیت عمومی بین شهروندان عمل کند. نورتون و کورلندر^۵ (۱۹۸۲) نشان دادند ارتباط با پلیس در حال گشت‌زنی سبب کاهش ترس از جرم می‌شود. کندی و سیلورمن^۶ (۱۹۸۴) نشان دادند افرادی که خود را در معرض جرم می‌بینند، احساس رضایت کمتری نسبت به عملکرد پلیس دارند.

ترس از جرم و محیط نیز موضوع مدنظر برخی پژوهشگران بوده است. جهانی (۱۳۹۰) ترس از جرم در فضاهای عمومی شهر مشهد و عوامل موثر بر آن را بررسی

آگاهی و شناخت، بخشی از مضمون درونی آن را تشکیل می‌دهد، به افراد کمک می‌کند بتوانند جهت‌گیری و برداشت مناسبی از وضعیت‌های ناخوشایند نظیر ترس از جرم داشته باشند.

مباحث ذکرشده نشان می‌دهند ترس از جرم به‌منزله پدیده‌ای اجتماعی می‌تواند بر زندگی گروه‌های آسیب‌پذیری نظیر سالمندان تأثیر بگذارد؛ بنابراین، در این پژوهش وضعیت ترس از جرم بین سالمندان شهر شیراز و برخی عوامل اجتماعی مرتبط با آن نظیر سرمایه اجتماعی و فرهنگی بررسی می‌شود.

پیشینه پژوهش

برخی پژوهشگران موضوع ترس از جرم و عوامل فردی و زمینه‌ای مؤثر بر آن را بررسی کرده‌اند. ربانی‌خوراسگانی و همی (۱۳۸۷) عوامل جامعه‌شناختی ترس از جرم را بین شهروندان زنجان بررسی کرده‌اند. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهند احساس ترس به میزان کمی میان این پاسخگویان وجود دارد و عوامل فردی (مانند سن، جنس، درآمد، خانوار، تحصیلات) در مقایسه با عوامل زمینه‌ای (مانند تلقی از خطر قربانی شدن، رضایت از محل، نگرش به پلیس و منطقه سکونت) توان تبیینی لازم را ندارند. پژوهش عبدالله‌پور (۱۳۹۱) نشان می‌دهد متغیرهای سن، جنس، تحصیلات، نگرش مثبت به پلیس و بی‌نظمی در محله و تجربه قربانی شدن فردی و همچنین تجربه قربانی شدن اعضای خانواده، در تبیین میزان ترس از جرم بین شهروندان شهر ساری نقش تبیین‌کننده‌ای داشته‌اند. نتایج پژوهش احمدی و درفشان (۱۳۹۲) نیز نشان می‌دهند بین متغیرهای تعلق خاطر به محله، روابط همسایگی، بی‌نظمی فیزیکی، بی‌نظمی اجتماعی، تنوع قومیتی محله سکونت و رضایت از پلیس با ترس از جرم رابطه معناداری وجود دارد. شیلدز و همکاران^۱ (۲۰۱۳) نشان داده‌اند ترس از جرم تنها با متغیر

^۲ Ferguson & Mindel

^۳ Kruger et al.

^۴ Lee

^۵ Norton & Courlander

^۶ Silverman

^۱ Shields et al.

روابط اجتماعی و اعتماد به توانایی های فردی را بر ترس از جرم بررسی کند، چشم اندازی روشن از یکی از مسائل اجتماعی آنان یعنی ترس از جرم در جامعه شهری ارائه دهد و برخلاف پژوهش های پیشین، ضرورت تمرکز بر مسائل و مشکلات این قشر اجتماعی را به محافل علمی کشور گوشزد کند.

چارچوب نظری

در تبیین ترس از جرم و عوامل مؤثر بر آن دیدگاه های مختلفی ارائه شده اند که هر کدام برخی متغیرها را مؤثر یا دارای رابطه با ترس از جرم می دانند. در این بخش این دیدگاه های نظری به صورت اجمالی بررسی می شوند: نظریه آسیب پذیری بر این فرض استوار است که گروه های مختلف اجتماعی - جمعیتی، سطوح مختلفی از ترس از جرم را تجربه و آن را به گونه های مختلفی ابراز می کنند (Liska et al., 1988). نظریه رسانه، نظریه دیگری است که براساس آن ترس از جرم محصول در معرض بودن رسانه هاست (Killias & Clerici, 2000; Romer et al., 2003; Weitzer & Kubrin, 2004).

سرمایه اجتماعی به طور گسترده در حوزه وسیعی از موضوعات شامل جامعه، اقتصاد، سیاست، پزشکی، انسان شناسی، روان شناسی، همه گیری، قومیت، تاریخ، توسعه اقتصادی، ازدواج، پرورش فرزند، روابط بین الملل، جنسیت، نهادگرایی، قانون، تحصیلات، نژاد، خانواده، امور مدنی، دموکراسی و فقر جهانی استفاده شده است (Petersen, 2008: 213). اگرچه تأثیر همبستگی اجتماعی و همسایگی به منزله بازدارنده های ترس از جرم در افراد سالمند، از اواسط دهه ۱۹۸۰ به این سو کم و بیش مطالعه شده است (Kennedy & Silverman, 1984; Lee, 1983; Skogan & Maxfield, 1981). نظریه سرمایه اجتماعی به تازگی به مطالعات ترس از جرم و مطالعات سالمندان اضافه شده است (Easton, 2013). به تازگی جرم شناسی و مطالعات سالمندی، دلالت های سرمایه اجتماعی بر ترس از جرم و به ویژه ترس از جرم در افراد سالمند را

کرده است. نتایج این پژوهش نشان می دهند میانگین ترس از جرم در فضای عمومی داخل محله ها ۳۳/۱ درصد و میانگین ترس از جرم در فضای عمومی خارج از محله ها ۴۵/۱ درصد بوده است. در همین زمینه سستو و بمزر^۱ (2016) نیز در پژوهشی در سوئد به این نتیجه رسید که نواحی متروک به ویژه در نزدیکی پمپ بنزین ها بیشترین میزان احساس ترس از جرم را بین سالمندان ایجاد می کنند.

ترس از جرم و جنسیت نیز در پژوهش های مختلف بررسی شده است. صادقی فسایی و میرحسینی (۱۳۸۸) نشان دادند نوع جامعه پذیری، تجربه خشونت، ترس از تجاوز جنسی، معماری و طراحی مردانه شهرها و وجودنداشتن حمایت های قانونی، دلایل اصلی ترس زنان از جرم اند. نتایج پژوهش علیخواه و نجیبی ربیعی (۱۳۸۵) نشان می دهند حدود نیمی از زنان به هنگام تردد در شهر احساس امنیت ندارند. دی داندر و همکاران^۲ (2005) در پژوهشی در بلژیک که درباره ۴۷۴۷ نفر از زنان و مردان سالمند ۶۰ تا ۱۰۳ ساله انجام دادند، نشان دادند متغیر جنسیت همبستگی معناداری با ترس از جرم دارد و طی آن ترس از جرم بین زنان بیشتر از مردان است. احمدی و همکاران (۱۳۸۸) نیز ترس از جرم را در مناطق جرم خیز شهر شیراز بررسی کردند. یافته های این پژوهش نشان می دهند از میان متغیرهای فردی، جنسیت رابطه معناداری با ترس از جرم دارد و مردان ترس از جرم را بیشتر از زنان گزارش کرده اند.

تحلیل و بررسی مطالعات پیشین بیان کننده این است که با وجود رشد جمعیت سالمندان در ایران و جهان، هنوز مطالعات کافی درباره آنها به منزله گروه آسیب پذیر جامعه، انجام نشده است. اندک مطالعات موجود که به طور مستقیم بر سالمندان متمرکز بوده اند، سالمندآزاری را بررسی کرده اند. وجه تمایز پژوهش حاضر از پژوهش های پیشین این است که بر سالمندان تمرکز دارد و تلاش کرده است تأثیر متغیرهای

¹ Ceccato & Bamzar

² De Donder et al.

اما می‌توان با استناد به اهمیت و نقش آگاهی و شناخت در شکل‌گیری سرمایه فرهنگی، این موضوع را بررسی کرد که این نوع سرمایه در موقعیت‌هایی که به ارزیابی مناسب شرایط مختلف نیاز دارند و برای افراد ناشناخته و مستلزم واکنش مناسب‌اند، چگونه عمل می‌کند. آیا سبب رویارویی مناسب و ایجادنشدن ترس می‌شود یا خیر؟

همان گونه که بیان شد، ارتباط سرمایه اجتماعی با ترس از جرم در افراد سالمند، پیرامون این محور است که وقتی افراد مسن می‌شوند، کاهشی ناخواسته در شبکه‌های اجتماعی را تجربه می‌کنند که ناشی از بازنشستگی، تنهایی و تجربه از دست دادن همسر است. همه این تجارب، سبب کاهش حمایت اجتماعی می‌شوند. بر این اساس، انزوای اجتماعی و شبکه‌های اجتماعی کوچک‌تر، سبب کاهش سرمایه اجتماعی می‌شوند و این امر به نوبه خود سبب افزایش ترس از جرم در افراد مسن می‌شود. شکل‌گیری چنین ترسی به‌طور عمده ناشی از شرایط زندگی و نداشتن توانایی رویارویی با موقعیت‌هایی است که به‌صورت بالقوه ممکن است سبب ایجاد ترس شوند؛ از این رو و بر مبنای آنچه درباره سرمایه اجتماعی گفته شد، داشتن چنین سرمایه‌ای می‌تواند از افراد در موقعیت‌هایی که احتمال قربانی شدن وجود دارد، حمایت کند. در این زمینه هوبفل و همکاران^۲ (2007) معتقدند سرمایه اجتماعی به‌طور بالقوه قادر است در هنگام بروز مشکلات و حوادث ناگوار با ارتقای احساس اطمینان، آرامش، خودکارآمدی، پیوندجویی و امید، سبب بهبود وضعیت مشکل‌زا شود. در همین زمینه شاو^۳ (2005) معتقد است سرمایه اجتماعی می‌تواند فرد را از حمایت اجتماعی درون شبکه‌های بادوام برخوردار کند و اثر مثبتی از سلامت را به‌واسطه حس اعتمادبه‌نفس و امنیت و امیدواری بیشتر تجربه کند؛ از این رو، می‌توان گفت سالمندانی که سرمایه اجتماعی بالاتری دارند، پیوند با شبکه‌های اجتماعی، احساس آرامش و حس اعتمادبه‌نفس بیشتری نیز دارند و از این طریق قابلیت

بررسی کرده‌اند (Chadee, 2000; Franklin et al., 2008; Lorence et al., 2012). ارتباط سرمایه اجتماعی با ترس از جرم در افراد سالمند، به‌طور عمده پیرامون این محور است که وقتی افراد مسن می‌شوند، کاهشی ناخواسته در شبکه‌های اجتماعی را تجربه می‌کنند که ناشی از بازنشستگی، تنهایی و تجربه از دست دادن همسر است. همه این تجارب، سبب کاهش حمایت اجتماعی می‌شوند. بر این اساس، انزوای اجتماعی و شبکه‌های اجتماعی کوچک‌تر سبب کاهش سرمایه اجتماعی می‌شوند که این امر به نوبه خود سبب افزایش ترس از جرم در افراد مسن می‌شود. به گمان پاتنام^۱ (2000) سرمایه اجتماعی جنبه‌هایی از سازمان اجتماعی مانند شبکه‌ها، هنجارها و اعتماد است که سبب تسهیل هماهنگی و همکاری برای سود دوجانبه می‌شود. این جنبه‌های سرمایه اجتماعی به‌منزله بازدارنده‌های ترس از جرم عمل می‌کنند و سبب ایجاد رابطه معکوس بین سرمایه اجتماعی و ترس از جرم در سالمندان می‌شوند (Franklin et al., 2008; Oh & Kim, 2008; Scarborough et al., 2010).

نظریه دیگر، نظریه سرمایه فرهنگی است. سرمایه فرهنگی مفهومی جامعه‌شناختی است که اولین بار بوردیو آن را مطرح کرد. او سرمایه فرهنگی را دارای سه مؤلفه اساسی به شرح زیر می‌داند: الف) سرمایه فرهنگی تجسم‌یافته، ب) سرمایه فرهنگی عینی، پ) سرمایه فرهنگی نهادینه‌شده (به نقل از موحد و همکاران، ۱۳۹۱: ۸۸). براساس این نظریه، برخورداری از سرمایه فرهنگی به معنای افزایش اطلاعات و توان شناختی است. به‌طور طبیعی، بالارفتن اطلاعات و توان شناختی سبب می‌شود فرد در رویارویی با مسئله‌ها و مشکلات زندگی روزمره همچون موقعیت‌های به‌وجودآورنده ترس از جرم، قابلیت و مهارت بیشتری داشته باشد؛ زیرا بیش از دیگران قادر است ابعاد و جهات مسئله‌ها را شناسایی کند و راه حل‌ها و راهکارهای مناسب برای مقابله با آنها را برگزیند. این دیدگاه به‌صورت مستقیم ترس از جرم را بررسی نکرده است؛

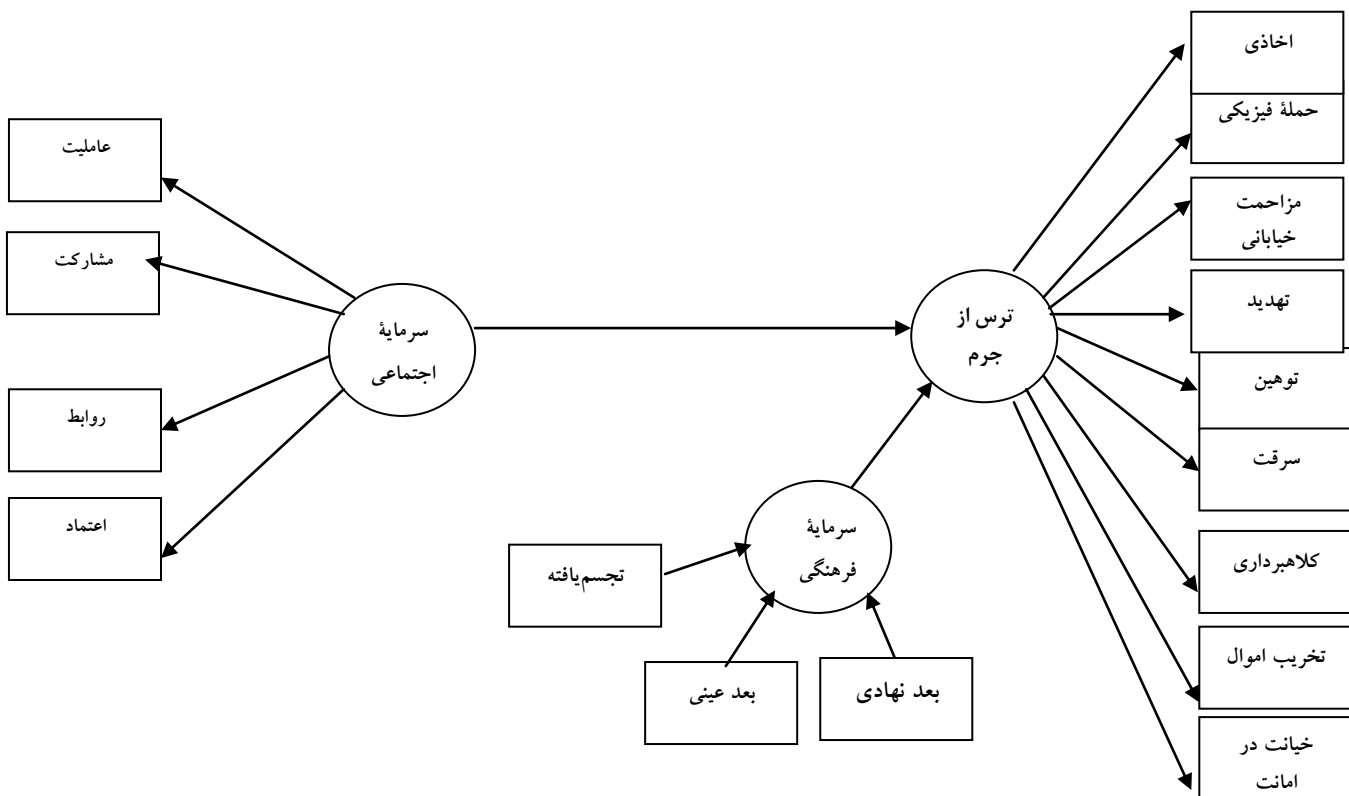
² Hobfoll et al.

³ Shaw

¹ Putnam

خیانت، توهین و مانند آنها از ضعف در برخی مهارت‌ها نشئت می‌گیرد که مستلزم توانایی‌های شناختی است که در سرمایه فرهنگی ریشه دارند؛ بنابراین، برخورداری از سرمایه فرهنگی ضمن ایجاد شناخت و آگاهی، به سالمندان کمک می‌کند بتوانند در موقعیت‌هایی که احتمال دارد قربانی جرائم مذکور شوند، رویارویی مناسبی داشته باشند. به این ترتیب، بالارفتن اطلاعات و توان شناختی سبب می‌شود فرد در رویارویی با مسئله‌ها و مشکلات زندگی روزمره همچون موقعیت‌های ایجادکننده ترس از جرم، قابلیت و مهارت بیشتری داشته باشد.

الگوی مفهومی پژوهش

متغیر سرمایه فرهنگی بر ترس از جرم تأثیر دارد.

فرضیه‌های پژوهش

متغیر سرمایه اجتماعی بر ترس از جرم تأثیر دارد.

روش‌شناسی

پژوهش حاضر از نوع پیمایشی و جامعه آماری آن همه سالمندان ۶۵ سال به بالا در شهر شیراز است که تعداد آنها براساس سرشماری ۱۳۹۵ حدود ۵۴۱۲۸ نفر است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۶). برای تعیین اندازه نمونه از فرمول نمونه‌گیری کوکران استفاده شد و طی آن با استناد به پژوهش‌های پیشین (منوچهری و همکاران، ۱۳۸۷؛ احمدی و حیدری، ۱۳۹۳؛ مولایی و همکاران، ۱۳۹۶) و مطالعه مقدماتی پژوهشگران، با تعیین مقادیر $P=0/67$ ، $q=0/33$ ، $t=1/96$ و $d=0/05$ ، اندازه نمونه با توجه به مقدار $N(54128)$ ، حدود ۳۳۰ نفر برآورد شد.

$$n = \frac{\frac{1.96^2(.67)(.33)}{.05^2}}{1 + \frac{1}{54128} \frac{1.96^2(.67)(.33)}{.05^2}} = 330$$

برای انجام نمونه‌گیری از شیوه نمونه‌گیری تصادفی چندمرحله‌ای استفاده شد و طی آن ابتدا تمام مناطق یازده‌گانه شهر شیراز انتخاب شدند؛ سپس محله‌های مختلف هر یک از این مناطق، روی نقشه مشخص شدند. در گام سوم، در هر منطقه دو محله به‌طور تصادفی انتخاب شدند. بر این اساس، در مجموع ۲۲ محله انتخاب شد. در مرحله چهارم، در هر یک از محله‌های انتخابی یک نقطه نمونه‌گیری روی نقشه مشخص و از پرسشگران خواسته شد در نقطه مشخص شده قرار گیرند و با انتخاب تصادفی جهات جغرافیایی (شمال=۱، جنوب=۲، شرق=۳، غرب=۴) در جهت جغرافیایی تعیین شده حرکت و به منازل شهروندان مراجعه کنند و ضمن تشریح موضوع پژوهش، در صورت وجود شخص سالمند (۶۵ سال به بالا) که آگاهانه و با رضایت قلبی مایل به مشارکت در پژوهش باشد، پرسش‌نامه‌ها را ارائه و داده‌ها را جمع‌آوری کنند. بر این اساس، در هر یک از محله‌های انتخابی با ۱۵ نفر و در مجموع در ۲۲ محله در مناطق ۱۱ گانه شهر شیراز ۳۳۰ نفر انتخاب و اطلاعات موردنیاز از آنان جمع‌آوری شد.

برای سنجش ترس از جرم با استفاده از پژوهش‌های موجود و تناسب آن با موضوع پژوهش، مبادرت به تهیه پرسش‌نامه شد که مشتمل بر دو بعد اشخاص و اموال است. در مجموع از ۱۰ گزینه استفاده شده است که هر بعد به‌طور

مساوی ۵ گزینه دارد. در این پرسش‌نامه از افراد پاسخگو خواسته شده است مشخص کنند در چند وقت اخیر از کدامیک از موارد زیر (اخاذی، حمله فیزیکی، مزاحمت خیابانی، تهدید، توهین که بیان‌کننده جرائم از بابت اشخاص اند و سرقت، کلاهبرداری، تخریب اموال، خیانت در امانت و جیب‌بری که بیان‌کننده جرائم نسبت به اموال است) احساس ترس کرده‌اند. سطح سنجش به‌صورت اسمی دوگزینه‌ای، بلی=۱ و خیر=۰ است و بر همین مبنا دامنه نمرات پرسش‌نامه ترس از جرم از صفر (کمترین نمره) تا ۱۰ (بیشترین نمره) است. نظر به اینکه گزینه‌های استفاده‌شده به واقعیت زندگی اجتماعی مربوط‌اند، برای تعیین اعتبار از اعتبار محتوا استفاده شد و طی آن پرسش‌نامه مذکور پس از طراحی در اختیار داوران قرار گرفت و از آنها خواسته شد آن را ارزیابی کنند؛ درنهایت، با انجام برخی اصلاحات مدنظر داوران، این پرسش‌نامه در قالب ۱۰ سؤال و دو بعد، نهایی شد. برای تعیین پایایی این پرسش‌نامه با توجه سطح سنجش سؤالات که به‌صورت اسمی دوگزینه‌ای است، بهترین روش سنجش پایایی، استفاده از روش بازآزمون است که طی به آن ۳۳ نفر از نمونه‌های پژوهش برابر با ۱۰ درصد، پس از جمع‌آوری داده‌ها در فاصله زمانی یک هفته بعد، مراجعه و با آنها مصاحبه شد. با توجه به نتایج به‌دست‌آمده میزان توافق بین دو مرحله ۰/۹۷ بود که نشان می‌داد ابزار استفاده‌شده، ضریب پایایی بسیار بالایی داشته است.

برای سنجش سرمایه اجتماعی از پرسش‌نامه اونیکس و بولن^۱ (۲۰۰۰) استفاده شده است. این پرسش‌نامه در مجموع ۳۶ سؤال و ۸ بعد مشارکت در جامعه محلی، عاملیت اجتماعی یا پیش‌نگری و پیش‌قدمی در زمینه اجتماعی، احساس امنیت و اعتماد، تعاملات با همسایگان، تعاملات با خانواده و دوستان، تحمل تنوع، ارزش زندگی، و تعاملات شغلی را دارد. افتخاریان و همکاران (۱۳۹۵) این پرسش‌نامه را در شرایط جامعه ایران با تمرکز بر سالمندان استفاده و اعتبار آن را به روش اعتبار سازه بررسی کردند. همسانی

^۱ Onyx & Bullen

معنی داری رابطه بین متغیرها - استفاده شد.

یافته‌های توصیفی

یافته‌های متغیرهای جمعیتی - زمینه‌ای پژوهش و نیز یافته‌های مربوط به متغیر وابسته ترس از جرم بین سالمندان در شهر شیراز در جدول ۱ منعکس شده‌اند. براساس داده‌های جدول ۱ بخش بزرگی از پاسخگویان را مردان، افراد بازنشسته، دارای تحصیلات ابتدایی، دارای قومیت فارس و بدون زندگی با همسر تشکیل می‌دهند. به علاوه، براساس یافته‌های حاصل از متغیر وابسته پژوهش - که در جدول ۲ انعکاس یافته است - بیشترین میزان ترس از جرم بین سالمندان، به جیب‌بری با ۵۹٪/۴، توهین با ۵۷٪ و گویه کلاهبرداری با ۵۶٪/۷ است و کمترین میزان ترس از جرم به اخاذی با ۱۵٪/۸ مربوط است.

درونی پرسش‌نامه براساس ابعاد سرمایه اجتماعی محاسبه و مقدار آلفای کرونباخ ۰/۷۳۲ به دست آمد.

برای سنجش سرمایه فرهنگی از پرسش‌نامه محقق ساخته (با استفاده از پرسش‌نامه‌هایی که سایر پژوهشگران در پژوهش‌های خود به کار گرفته‌اند) و مشتمل بر سه بعد سرمایه تجسم یافته، سرمایه عینیت یافته، و سرمایه نهادینه شده استفاده شد. این پرسش‌نامه ۱۵ گزینه دارد که به صورت اسمی دوگزینه‌ای (بلی=۱ و خیر=۰) نمره گذاری شده‌اند و بر همین اساس دامنه نمرات آن از صفر (کمترین نمره) تا ۱۵ (بیشترین نمره) است. برای برآورد پایایی گویه‌های این متغیر از ضریب کودر ریچاردسون استفاده شده است که مقدار آن برابر با ۰/۸۶۵ است و نشان می‌دهد این پرسش‌نامه ضریب پایایی بالایی دارد. برای تحلیل داده‌ها نیز از نرم‌افزارهای آماری Spss و Amos - به ترتیب برای داده‌های توصیفی و

جدول ۱- توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب متغیرهای جمعیتی و زمینه‌ای

متغیر	تعداد	مقوله‌ها	فراوانی	% درصد
جنسیت	۳۳۰	مرد	۱۸۴	۵۵/۸
		زن	۱۴۶	۴۴/۲
مدرک تحصیلی	۳۳۰	ابتدایی	۲۰۰	۶۰/۶
		دیپلم	۱۰۸	۳۲/۷
		کارشناسی	۱۷	۵/۲
قومیت	۳۳۰	بالاتر از کارشناسی	۵	۱/۵
		فارس	۲۳۰	۶۹/۷٪
وضعیت اشتغال	۳۳۰	ترک	۵۷	۱۷/۳٪
		لر	۴۰	۱۲/۱
		سایرین	۳	/۹
		بازنشسته	۲۶۷	۸۰/۹
وضعیت مجرد	۳۳۰	شاغل	۶۳	۱۹/۱
		زندگی بدون همسر	۲۳۹	۷۲/۴
		زندگی با همسر	۹۱	۲۷/۶
وضعیت درآمد	۳۳۰	مستقل	۱۹۲	۵۸/۲
		با فرزندان	۱۳۸	۴۱/۸
وضعیت درآمد	۳۳۰	کمتر از یک میلیون	۹۵	۲۸/۸
		یک تا سه میلیون	۲۱۸	۶۶/۱
		سه تا شش میلیون	۱۷	۵/۲
نوع منزل مسکونی	۳۳۰	شخصی	۲۷۲	۸۲/۴
		استیجاری	۵۸	۱۷/۶

برای نشان دادن وضعیت ترس از جرم در سطح جامعه آماری از فن خودگردان‌سازی داده‌ها با نمونه ۵۰۰۰ نفری با جایگزینی استفاده شده است که نتایج آن در جدول شماره ۲ نشان داده شده‌اند.

جدول ۲- توزیع فراوانی و درصدی ترس از جرم بین سالمندان

	فاصله اطمینان ۹۵		خبر		بلی		فاصله اطمینان ۹۵	
	سطح بالا	سطح پایین	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	سطح بالا	سطح پایین
۱. اخاذی	۱۹/۷	۱۱/۸	۱۵/۸	۲۷۸	۸۴/۲	۲۷۸	۱۹/۷	۱۱/۸
۲. حمله فیزیکی	۴۰/۶	۳۰/۳	۳۵/۵	۲۱۳	۶۴/۵	۲۱۳	۴۰/۶	۳۰/۳
۳. مزاحمت خیابانی	۳۴/۲	۲۴/۲	۲۹/۱	۲۳۴	۷۰/۹	۲۳۴	۳۴/۲	۲۴/۲
۴. تهدید	۳۴/۵	۲۴/۵	۲۹/۴	۲۳۳	۷۰/۶	۲۳۳	۳۴/۵	۲۴/۵
۵. توهین	۶۲/۴	۵۱/۵	۵۷/۰	۱۴۲	۴۳/۰	۱۴۲	۶۲/۴	۵۱/۵
۶. سرقت	۴۹/۷	۳۹/۴	۴۴/۵	۱۴۷	۵۵/۵	۱۴۷	۴۹/۷	۳۹/۴
۷. کلاهبرداری	۶۱/۸	۵۱/۲	۵۶/۷	۱۸۷	۴۳/۳	۱۸۷	۶۱/۸	۵۱/۲
۸. تخریب اموال	۲۷	۱۷/۹	۲۲/۴	۷۴	۷۷/۶	۲۵۶	۲۷	۱۷/۹
۹. خیانت در امانت	۴۸/۸	۳۸/۲	۴۳/۳	۱۴۳	۵۱/۲	۱۸۷	۴۸/۸	۳۸/۲
۱۰. جیب‌بری	۶۴/۵	۵۴/۲	۵۹/۴	۱۹۶	۴۰/۶	۱۳۴	۶۴/۵	۵۴/۲

برای بررسی وضعیت ترس از جرم در سطح جامعه آماری از تی تک‌نمونه‌ای استفاده شده است. با توجه به اینکه میانگین طیف متغیر مذکور عدد ۵ است، مقدار T محاسبه شده با این عدد مقایسه شده است. نتایج آزمون نشان می‌دهند میانگین ترس از جرم به مقدار ۳/۹۳، از سطح متوسط پایین‌تر است و با توجه به سطح معناداری آزمون (sig=0/000)، می‌توان نتیجه گرفت که این میزان با اطمینان ۰/۹۹ در سطح جامعه آماری معنادار است.

برای بررسی وضعیت ترس از جرم در سطح جامعه آماری از تی تک‌نمونه‌ای استفاده شده است. با توجه به اینکه میانگین طیف متغیر مذکور عدد ۵ است، مقدار T محاسبه شده با این عدد مقایسه شده است. نتایج آزمون نشان می‌دهند میانگین ترس از جرم به مقدار ۳/۹۳، از سطح متوسط پایین‌تر است و با توجه به سطح معناداری آزمون (sig=0/000)، می‌توان نتیجه گرفت که این میزان با اطمینان ۰/۹۹ در سطح جامعه آماری معنادار است.

جدول ۳- برآورد مقادیر آزمون تی تک‌نمونه‌ای برای تعیین میانگین متغیر ترس از جرم و ابعاد آن

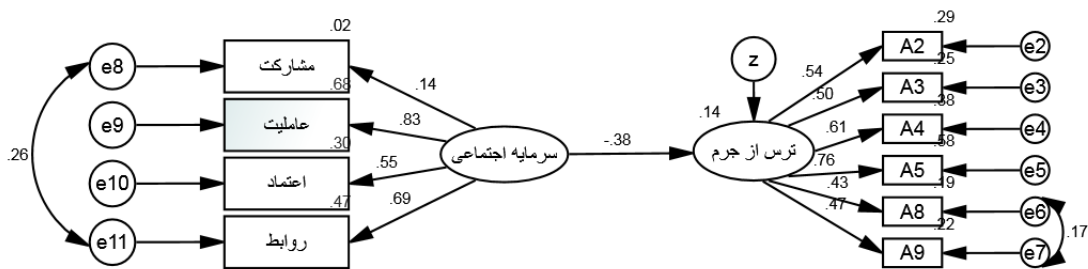
متغیر	آمار توصیفی		آمار استنباطی	
	میانگین	انحراف معیار	آماره t	Df
ترس از جرم	۳/۹۳	۲/۴۲	۲۹/۴۶	
اخاذی	۵/۷۸	۱/۸۲	-۱۷/۰۴	
حمله فیزیکی	۶/۷۷	۲/۳۹	-۵/۵۵	
مزاحمت خیابانی	۶/۴۵	۲/۲۷	-۸/۳۵	
تهدید	۶/۴۶	۲/۲۸	-۸/۲۳	
توهین	۷/۸۴	۲/۴۸	۲/۵۵	۳۲۹
سرقت	۷/۲۲	۲/۴۹	-۱/۹۹	
کلاهبرداری	۷/۸۳	۲/۴۸	۲/۴۴	
تخریب اموال	۶/۱۲	۲/۰۸	-۱۱/۹۹	
خیانت در امانت	۷/۱۶	۲/۴۸	-۲/۴۴	
جیب‌بری	۷/۹۷	۲/۴۶	۳/۴۷	

یافته‌های استنباطی

بین سرمایه اجتماعی و ترس از جرم رابطه معناداری وجود دارد.

برای بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و ترس از جرم

با توجه به نوع متغیرها و سطح سنجش آنها از مدل معادله ساختاری استفاده شده است که نتایج آن در شکل ۱ و جدول ۴ ارائه شده‌اند.

شکل ۱- مدل معادله ساختاری اثر سرمایه اجتماعی بر ترس از جرم

جدول ۴- شاخص‌های برازش الگو

شاخص	CMIN/DF	TLI	CFI	PNFI	PCFI	RMSEA	HOELTER
دامنه قابل قبول	۱-۵	۰/۹۰-۱	۰/۹۰-۱	۰/۵۰-۱	۰/۵۰-۱	۰-۰/۰۸	۰/۰۵
الگو	۳/۲۶۱	۰/۹۰۴	۹۴۲	۶۰۷	۰/۶۳۴	۰/۰۸۳	۱۴۶

CMIN= 104.3 df= 32 p= 0.000 R²= 0.14 B= -0.27 C.R.= -0.462 P = 0.0000

وجود در این زمینه را تأیید می‌کند؛ زیرا نشان می‌دهد با افزایش سرمایه اجتماعی مقدار ترس از جرم کاهش می‌یابد. در مجموع ۱۴ درصد از تغییرات متغیر ترس از جرم ناشی از اثر سرمایه اجتماعی است.

شاخص‌های برازش الگو، پذیرفتنی بودن الگو را نشان می‌دهند و بتای به دست آمده نشان می‌دهد با یک واحد تغییر در واریانس متغیر سرمایه اجتماعی، واریانس متغیر ترس از جرم به میزان ۰/۳۸ کاهش پیدا می‌کند. این نتیجه نظریه‌های

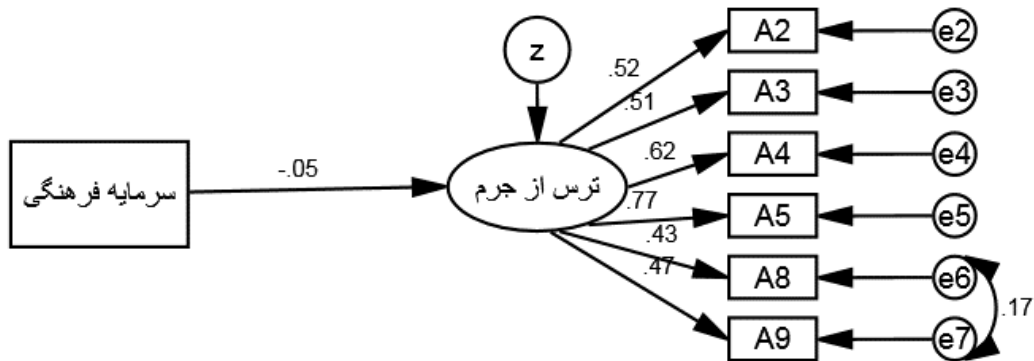
جدول ۵- برآورد مقادیر اثر متغیر سرمایه اجتماعی بر ترس از جرم

P. Value	نسبت بحرانی	برآورد استاندارد	غیراستاندارد	ضریب تعیین	متغیر وابسته	مسیر	متغیر مستقل
۰/۰۰۰	-۴/۶۲۱	-۰/۳۸	-۰/۰۳	۰/۱۴	ترس از جرم	<---	سرمایه اجتماعی

وجودداشتن امکان محاسبه چنین الگویی در نرم‌افزار ایموس، متغیر سرمایه فرهنگی، متغیری آشکار در نظر گرفته شده است. شکل زیر الگوی تأثیر متغیر سرمایه فرهنگی بر ترس از جرم را نمایش می‌دهد.

بین سرمایه فرهنگی و ترس از جرم رابطه معناداری وجود دارد.

برای بررسی تأثیر سرمایه فرهنگی بر ترس از جرم، از مدل‌سازی معادله ساختاری استفاده شده است. با توجه به ساختی بودن الگوی اندازه‌گیری سرمایه فرهنگی و

شکل ۲- مدل معادله ساختاری تأثیر سرمایه فرهنگی بر ترس از جرم

ولی این میزان در سطح جامعه آماری معنادار نیست
($sig = 0/422$).

شاخص‌های برازش الگو نشان‌دهنده پذیرفتنی بودن الگو هستند. میزان بتای به دست آمده در الگو $0/05-$ است که نشان‌دهنده تأثیر منفی سرمایه فرهنگی بر ترس از جرم است؛

جدول ۶- شاخص‌های برازش الگو

شاخص	CMIN/DF	TLI	CFI	PNFI	PCFI	RMSEA
دامنه پذیرفتنی	۱-۵	۰/۹۰-۱	۰/۹۰-۱	۰/۵۰-۱	۰/۵۰-۱	۰-۰/۰۸
الگو	۳/۰۶	۰/۹۱۴	۰/۹۴۷	۰/۵۷	۰/۵۹	۰/۰۶۶

جدول ۷- برآورد مقادیر اثر متغیر سرمایه فرهنگی بر ترس از جرم

P. Value	نسبت بحرانی	برآورد		ضریب تعیین	متغیر وابسته	مسیر	متغیر مستقل
		استاندارد	غیراستاندارد				
۰/۴۲۲	-۰/۸۰۲	-۰/۰۵	-۰/۰۱	۰/۰۰	ترس از جرم	<---	سرمایه فرهنگی

می‌شوند:

اول) براساس یافته‌های توصیفی پژوهش، ترس از جرم بین سالمندان به‌ویژه در برخی شاخص‌ها همانند ترس از حمله فیزیکی (۳۵/۵٪)، ترس از توهین (۵۷٪)، ترس از سرقت وسایل (۴۴/۵٪)، ترس از کلاهبرداری (۵۶/۷٪) و ترس از جیب‌بری (۵۹/۴٪) در سطح نگران‌کننده‌ای است و این امر برای جامعه‌ای که جمعیت سالمندان آن به‌سرعت در حال افزایش است و ازسوی دیگر سالمندان آن، همیشه به‌منزله ریش‌سفیدان و بزرگان پایگاه اجتماعی والایی داشته‌اند، پذیرفتنی نیست و به بازانديشي بنيادي نیاز دارد.

نتیجه

مسائل و مشکلات ناشی از افزایش سن همچون ضعف قوای جسمانی، ابتلا به بیماری، ناتوانی در ایفای نقش‌های اجتماعی و کاهش درآمدهای اقتصادی، سبب شده است سالمندان به تدریج به گروهی آسیب‌پذیر تبدیل شوند و ترس از جرم بین آنان افزایش یابد. با توجه به افزایش سریع جمعیت سالمندان در ایران، پژوهش حاضر تلاش کرده است ترس از جرم را بین سالمندان در جامعه شهری ایران بررسی و آن را برحسب برخی متغیرهای زمینه‌ای و سرمایه‌های اجتماعی و فرهنگی تبیین کند که یافته‌های آن به شرح زیر بررسی

رویارویی با وضعیت‌های نامطلوب و ترس آور، ترس از جرم کمتری داشته باشند.

سوم) با توجه به یافته‌های استنباطی پژوهش، سرمایه اجتماعی بر ترس از جرم تأثیر دارد؛ به گونه‌ای که با افزایش سرمایه اجتماعی، ترس از جرم بین سالمندان کاهش می‌یابد. این یافته پژوهش به لحاظ تجربی با نتایج پژوهش نیازی و همکاران (۱۳۹۶)، کروگر و همکاران (۲۰۰۷)، دی‌داندرو و همکاران (۲۰۰۵) و لی (۱۹۸۳) که نشان داده‌اند با افزایش سرمایه اجتماعی ترس از جرم کاهش می‌یابد، منطبق است و آنها را تأیید می‌کند. این یافته پژوهش به لحاظ نظری نیز با ارجاع به ابعاد اساسی سرمایه اجتماعی یعنی روابط با دیگران، مشارکت و اعتماد توجیه‌پذیر است. روابط فرد با افراد و گروه‌ها به منزله ابعاد سرمایه اجتماعی، سبب به دست آوردن منابع باارزشی می‌شود که به واسطه آن، فرد احساس می‌کند از نوعی حمایت اجتماعی برخوردار است (Bourdieu, 1977) به نقل از موحد و همکاران، (۱۳۹۱). به طور طبیعی، برخورداری از حمایت دیگران موجب می‌شود فرد در موقعیت‌های تهدیدکننده از جمله ترس از قربانی شدن و بزه‌دیدگی، قدرت و اعتماد به نفس بیشتری داشته باشد. به نظر می‌رسد سالمندان با استفاده از شبکه روابط اجتماعی و درگیر شدن در این روابط، می‌توانند خلأ ضعف جسمانی و قوای بدنی‌شان را جبران کنند و در نتیجه، ترسشان از جرم کاهش یابد. از سوی دیگر، مشارکت به منزله یکی دیگر از ابعاد سرمایه اجتماعی، سبب تقویت پیوندهای بین فرد و جامعه می‌شود. چنین پیوندهایی سبب می‌شوند فرد سالمند در شبکه‌ای از روابط درگیر شود و احساس جداافتادگی و تنهایی نکند. نتیجه چنین وضعیتی نیز می‌تواند در کاهش ترس از جرم مؤثر واقع شود. مشارکت در شبکه‌های اجتماعی می‌تواند این اطمینان را در فرد سالمند به وجود آورد که در صورت بروز مشکلات احتمالی، کسانی وجود دارند که در حل آنها به او کمک کنند. وجود چنین احساسی در فرد می‌تواند سبب افزایش اطمینان و اعتماد به نفس شود (Shaw, 2005: 501). در نهایت اینکه اعتماد

دوم) بر اساس یافته‌های استنباطی پژوهش، ترس از جرم با متغیرهای زمینه‌ای - جمعیتی سن، جنسیت و تحصیلات پیوندهای معناداری دارد که سازوکار آن به این شرح ارائه می‌شود: با افزایش سن، ترس از جرم افزایش می‌یابد. این یافته پژوهش ناشی از این است که سالمندان با بالا رفتن سن، به طور طبیعی با مشکلات جسمی، روان‌شناختی و اجتماعی بیشتری روبه‌رو می‌شوند (Macionis, 2017: 409). به علاوه، با افزایش سن، احتمال دارد سالمندان با پدیده‌هایی همچون مرگ همسر، جدایی از فرزندان، نداشتن توانایی تعامل با دیگران و... روبه‌رو شوند که به راحتی می‌توانند زمینه‌ساز تنهایی و انزوا و در نتیجه، ترس از جرم شوند. زنان نسبت به مردان ترس از جرم بیشتری دارند. این یافته پژوهش به لحاظ تجربی با نتایج پژوهش (De Donder et al., 2005: 363) در بلژیک و پژوهش (Kennedy & Silverman, 1984: 241) در آمریکا منطبق است که نشان دادند زنان سالمند در مقایسه با مردان سالمند ترس از جرم بیشتری دارند. از سوی دیگر، به لحاظ نظری نیز پذیرفتنی است؛ زیرا با استناد به نظریه‌های مختلف تکاملی، آسیب‌پذیری، آزار جنسی، تفاوت جامعه‌پذیری، قدرت و تفاوت زیستی (احمدی و حیدری، ۱۳۹۳)، زنان در مجموع نسبت به مردان ضعیف‌ترند و به لحاظ اصول و قواعد اجتماعی شدن، به طور معمول آرام و منفعل‌اند و همین عوامل سبب می‌شوند آنها همواره ترس از جرم بیشتری نسبت به مردان داشته باشند. با افزایش تحصیلات، ترس از جرم کمتر می‌شود. این امر احتمالاً ناشی از این است که تحصیلات بیشتر سبب می‌شود فرد سواد و اطلاعات و معلومات بیشتر و شانس بیشتری برای کسب موقعیت و منزلت اجتماعی بالاتر داشته باشد (Macionis, 2017: 381). بر این اساس، سالمندانی که تحصیلات دانشگاهی دارند، سواد، اطلاعات و منزلت اجتماعی - اقتصادی بالاتری نیز دارند و همین امر به آنها کمک می‌کند درک بهتر و مناسب‌تری از وضعیت محیط و موقعیت اطراف خود داشته باشند و در

مایملک، شیوه زندگی و رفتار به گونه‌ای که وضعیت مرفه و متظاهرانه به دیگران برای کسب تأیید، فهمانده می‌شود). سرمایه فرهنگی در چنین مفهومی، می‌تواند زمینه‌ساز ترس از جرم باشد؛ زیرا تمایز از دیگران در شیوه زندگی برای افراد سالمند که توانایی‌های جسمی و بدنی لازم را ندارند، می‌تواند دیگران را به جرم علیه آنان تشویق کند. (۲) در چارچوب رویکرد بورديو افزایش سرمایه فرهنگی به معنی افزایش توان‌شناختی (ریتزر، ۱۳۸۹) است. بر این اساس، افراد سالمند دارای سرمایه فرهنگی بالاتر، به‌طور طبیعی فهم عمیق‌تری از جامعه نامتوازن خود و مسائل و مشکلات نهفته در آن همچون بیکاری جوانان، تورم، افزایش فقر و آسیب‌های اجتماعی دارند و همین امر سبب می‌شود آنها در نگاهشان به جامعه، همواره احساس ترس از جرم را با خود داشته باشند. (۳) بررسی این یافته پژوهش با کنترل متغیر جمعیتی جنسیت، نشان می‌دهد نمره سرمایه فرهنگی زنان سالمند به‌طور معناداری از مردان سالمند بیشتر است. همچنان که بیشتر عنوان شد، در چارچوب نظریه‌های تکاملی، آسیب‌پذیری، آزار جنسی، تفاوت جامعه‌پذیری، قدرت و تفاوت زیستی (احمدی و حیدری، ۱۳۹۳)، زنان نسبت به مردان ضعیف‌ترند و همواره احساس ترس از جرم بیشتری دارند. بر این اساس، یافته پژوهش حاضر مبنی بر وجودداشتن رابطه معنادار بین سرمایه فرهنگی و ترس از جرم را می‌توان با اثر جنسیت، توجیه و تبیین کرد.

با توجه به نتایج بخش توصیفی و استنباطی پژوهش، برای کاهش زمینه بروز ترس از جرم که بخش عمده‌ای از آن ناشی از عوامل فرهنگی و بخشی ناشی از شرایط محیطی جامعه است، باید نهادهایی مانند شهرداری و سازمان بازنشستگی با استفاده از رسانه‌های جمعی و تبلیغات محیطی، برخی دغدغه‌ها نظیر ضرورت حفظ احترام سالمندان (درباره مواردی همچون توهین، تهدید و...) را برطرف کنند. به علاوه، در نقاط پرتردد شهری که در آنها سالمندان این دغدغه را دارند که در معرض سرقت قرار بگیرند، تمهیدات لازم برای

اجتماعی به‌منزله دیگر بعد سرمایه اجتماعی که در سه شکل تعمیم‌یافته، بنیادین و بین‌شخصی ظاهر می‌شود، می‌تواند به فرد کمک کند نسبت به افراد، نهادها و کلیت جامعه حسن ظن و اطمینان خاطر داشته باشد. بر این اساس، داشتن اعتماد سبب می‌شود فرد سالمند اطمینان و آرامش خاطر بیشتری و ترس از جرم کمتری داشته باشد (Wyant, 2008).

چهارم) با استناد به یافته‌های استنباطی پژوهش، رابطه معناداری بین سرمایه فرهنگی و ترس از جرم وجود ندارد. به عبارت دیگر، با کم و زیاد شدن سرمایه فرهنگی، ترس از جرم تغییر خاصی نمی‌کند. این یافته پژوهش به لحاظ تجربی با نتایج پژوهش نیازی و همکاران (۱۳۹۶)، صالحی‌امیری و افشاری‌نادری (۱۳۹۰)، و پهماسبی و همکاران (۱۳۹۲) که نشان داده‌اند با افزایش سرمایه فرهنگی، احساس امنیت بیشتر می‌شود، منطبق نیست و آنها را تأیید نمی‌کند. این امر می‌تواند ناشی از عوامل زیر باشد: (۱) پژوهش‌های پیشین در اساس بر احساس امنیت متمرکز بوده‌اند و هیچ کدام لزوماً بر ترس از جرم تأکید نداشته‌اند. (۲) پژوهش‌های مذکور به‌طور عمده بر زنان تأکید داشته‌اند و کمتر به هر دو جنسیت پرداخته‌اند. (۳) هیچ کدام از پژوهش‌های ذکرشده به‌طور مشخص درباره سالمندان مطالعه نکرده‌اند؛ اما فارغ از این تفاوت‌ها، به لحاظ نظری این فرض منطقی به نظر می‌رسد که با افزایش سرمایه فرهنگی، ترس از جرم بین سالمندان کاهش یابد؛ زیرا سرمایه فرهنگی برحسب دیدگاه بورديو (1977 به نقل از موحد و همکاران، ۱۳۹۱) سبب افزایش اطلاعات و توانایی شناختی می‌شود و افرادی که اطلاعات و توانایی شناختی بالاتری داشته باشند، به‌طور طبیعی ترس از جرم کمتری خواهند داشت؛ زیرا ابزارهای لازم برای رویارویی با مسئله، تشخیص و تعریف مسئله، بررسی راه حل‌ها، اقدام و ارزیابی را دارند؛ اما در تبیین اینکه چرا این امر در پژوهش حاضر اتفاق نیفتاده است، می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: (۱) همچنان که دلیلی (۱۳۸۸) خاطر نشان می‌کند سرمایه فرهنگی، یادآور مفهوم مصرف چشمگیر تورستاین وبلن است (نمایش عمومی

دیلینی، ت. (۱۳۸۸). *نظریه‌های کلاسیک جامعه‌شناسی*، ترجمه: بهرنگ صدیقی و وحید طلوعی، تهران: نشر نی.

ربانی خوراسگانی، ر. و همتمی، ر. (۱۳۸۷). «تیین ربانی جامعه‌شناختی ترس از جرم؛ مطالعه موردی شهروندان زنجان»، *مجله جامعه‌شناسی ایران*، د ۹، ش ۳-۴، ص ۵۸-۸۸.

ریتزر، ج. (۱۳۸۹). *نظریه جامعه‌شناسی در دوران معاصر*، ترجمه: محسن ثلاثی، تهران: علمی.

سراج‌زاده، ح. و گیلانی، الف. (۱۳۸۸). «بی‌سازمانی اجتماعی و ترس از جرم»، *فصلنامه رفاه اجتماعی*، س ۱۰، ش ۳۴، ص ۲۲۳-۲۴۴.

سهراب‌زاده، م.؛ عشایری، ط. و حسنوند، الف. (۱۳۹۳). «تیین جامعه‌شناختی ترس از جرم (پیمایش مناطق حاشیه‌نشین شهر تبریز در سال ۹۳)»، *فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی*، س ۱۱، ش ۴۰، ص ۸۷-۱۲۲.

شکوری اصل، ش. (۱۳۹۵). «ترس از جرم در بانوان در فضای شهری؛ نمونه موردی محله مخصوص و سلامت»، *پژوهشنامه زنان*، د ۶، ش ۲۱، ص ۷۷-۹۱.

صادقی فسایی، س. و میرحسینی، ز. (۱۳۸۸). «تحلیل جامعه‌شناختی ترس از جرم در میان زنان شهر تهران»، *نامه علوم اجتماعی*، د ۱۷، ش ۳۶، ص ۶۰-۴۵.

صالحی امیری، ر. و افشاری نادری، الف. (۱۳۹۰). «مبانی نظری و راهبردی مدیریت ارتقای امنیت اجتماعی و فرهنگی در تهران»، *فصلنامه راهبرد*، د ۲۰، ش ۵۹، ص ۴۹-۷۶.

طهماسبی، س.؛ طهماسبی، ز. و فریده یغمایی، ف. (۱۳۹۲). «عوامل مرتبط با تمایل به انجام جراحی‌های زیبایی براساس نظریه عملکرد منطقی در دانشجویان

حضور مؤثر عوامل انتظامی برای پیشگیری از وقوع بزه و ایجاد اطمینان خاطر فراهم شود. ضمن آنکه اطلاع‌رسانی و آموزش سالمندان در رویارویی با تهدیداتی نظیر سرقت وسایل و جیب‌بری می‌تواند راهگشا باشد. همچنین توجه به تقویت سرمایه اجتماعی در جامعه می‌تواند زمینه‌ساز تغییرات مثبت از جمله کاهش ترس از جرم شود؛ بنابراین، به نظر می‌رسد شکل‌گیری سازمان‌های مردم‌نهاد و ایجاد ظرفیت‌هایی برای تقویت ارتباط بین سالمندان با جامعه بتواند زمینه کاهش ترس از جرم را فراهم کند.

منابع

احمدی، س. و حیدری، آ. (۱۳۹۳). «بررسی تفاوت‌های جنسیتی در احساس ناامنی»، *پژوهش‌های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی*، س ۳، ش ۱، ص ۳۱-۴۴.

احمدی، س. و درفشان، م. (۱۳۹۲). «رابطه سرمایه فرهنگی و مهارت حل مسئله در بین دانشجویان»، *فصلنامه راهبرد اجتماعی فرهنگی*، د ۳، ش ۹، ص ۱۵۱-۱۳۵.

احمدی، ح.؛ سروش، م. و افراسیابی، س. (۱۳۸۸). «ترس از جرم در مناطق جرم‌خیز شهر شیراز»، *جامعه‌شناسی کاربردی*، س ۲۰، ش ۲۳، ص ۶۵-۸۰.

افتخاریان، ر.؛ کلدی، ع.؛ سام، ش.؛ صحاف، ر. و فدایی‌وطن، ر. (۱۳۹۵). «روایی پایایی نسخه فارسی پرسش‌نامه سرمایه اجتماعی اونیکس در سالمندان»، *مجله سالمند*، د ۱۱، ش ۱، صص ۱۸۹-۱۷۴.

جهانی، س. (۱۳۹۰). *ترس از جرم در فضای عمومی شهر مشهد*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی، دانشگاه فردوسی مشهد.

حمیدی‌فر، ع.؛ عباسی، ق. و رحمانی‌جوانمرد، س. (۱۳۹۶). «بررسی رابطه سلامت عمومی و نگرش به پلیس با ترس از جرم شهروندان»، *فصلنامه دانش انتظامی*، د ۱۹، ش ۳، ص ۱۴۷-۱۶۶.

- Baur, J. (2007). "Fear of Crime: The Impact of Age, Victimization, Perceived Vulnerability to Victimization and Neighborhood Characteristics." Available at: http://www.acpr.gov.au/pdf/ACPR_I6.pdf.
- Bigala, P. & Ayiga, N. (2014) "Prevalence and Predictors of Elder Abuse in Mafikeng Local." *Municipality in South Africa*, 28 (1): 463-474.
- Ceccato, V. & Bamzar, R. (2016) "Elderly Victimization and Fear of Crime in Public Spaces." *International Criminal Justice Review*, 26 (2): 1-20.
- Chadee, D. (2000) "Fear of Crime, Safety and Community Integration: Another Fear-Safety Paradox?" Available at: <https://www.jiscmail.ac.uk/cgi-bin/filearea.cgi>.
- De Donder, L. Verdo, D. & Messelis, E. (2005) "Fear of Crime and Elderly People: Key Factors that Determine Fear of Crime among Elderly People in West Flanders." *Ageing International*, 30 (4): 363-376.
- Dong, X. (2015) "Elder abuse: Systematic Review and Implications for Practice." *Journal of American Geriatrics Society*, 63 (6): 1214-1238.
- Dong, X. (2017) "Elder abuse: Research, Practice and Policy." Chicago: Springer.
- Doran, B. J. & Burgess, M. B. (2012) *Putting Fear of Crime on the Map*. Canberra: Springer.
- Easton, M. (2013) *Fear of Crime and Older Adults: A Metanarrative Review of the Literature*. Research Project Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Master of Arts, Simon Fraser University.
- Ferguson, K. & Mindel, C. H. (2007) Modeling Fear of Crime in Dallas Neighborhoods: A Test of Social Capital Theory." *Journal of Crime and Delinquency*, 28: 322-349.
- Franklin, T. Franklin, C. & Fearn, N. (2008) "A Multilevel Analysis of the Vulnerability, Disorder and Social Integration Models of Fear of Crime." *Social Justice Research*, 21 (2): 204-227. doi:10.1007/s11211-008-0069-9.
- Garofalo, J. (1981) "The Fear of Crime: Causes and Consequences." *The Journal of Criminal Law and Criminology*, 72 (2): 839-857.
- Hobfoll, S. E. Watson, P. Bell, C. C. Brayant, R. A. & Bremer, M. J. (2007) "Friedman. Five Essential Elements of Immediate and Mid-Term Mass Trauma Intervention Empirical Evidence." *Psychiatry*, 70 (4): 283-315.
- Kennedy, L. W. & Silverman, R. A. (1984) "Significant others and Fear of Crime among دانشجویان شهرکرد"، *مجله پرستاری و مامایی جامع‌نگر*، س ۲۴، ش ۷۴، ص ۵۳-۶۱.
- عبدالله‌پور، م. (۱۳۹۱). *بررسی میزان ترس از جرم در فضاهای شهری و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی، دانشگاه مازندران.
- علیخواه، ف. و نجیبی ربیعی، م. (۱۳۸۵). «زنان و ترس از جرم در فضاهای شهری»، *نشریه رفاه اجتماعی*، د ۶، ش ۲۲، ص ۱۰۹-۱۳۱.
- فلاحتی، ل. (۱۳۹۴). «ساختار فضایی شهر و احساس امنیت در بین زنان؛ مطالعه موردی ورودی مترو تجریش و پایانه جنوب»، *فصلنامه پژوهش‌های ایرانی*، د ۵، ش ۲۰، ص ۶۱-۷۷.
- مدیری، آ. (۱۳۸۵). «جرم، خشونت و احساس ناامنی در فضاهای شهری»، *مجله رفاه اجتماعی*، د ۶، ش ۲۲، ص ۱۱-۲۸.
- منوچهری، ه.؛ قربی، ب.؛ حسینی، م.؛ نصیری اسکویی، ن. و کاربخش، م. (۱۳۸۷). «میزان و انواع سوء رفتار خانگی با سالمندان مراجعه‌کننده به پارک‌های شهر تهران»، *نشریه دانشکده پرستاری و مامایی شهید بهشتی*، س ۱۸، ش ۶۲، ص ۳۹-۴۵.
- موحد، م.؛ مظفری، ر. و علیزاده، س. (۱۳۹۱). «مطالعه رابطه سرمایه فرهنگی با اعتماد نهادی»، *مجله مطالعات توسعه اجتماعی - فرهنگی*، د ۱، ش ۳، ص ۷۱-۹۷.
- مولایی، م.؛ اعتماد، ک. و طاهری تنجای، پ. (۱۳۹۶). «بررسی میزان شیوع سوء رفتار با سالمندان در ایران از سال ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۴ با استفاده از مرور ساختاریافته و متاآنالیز»، *مجله سالمند*، د ۱۲، ش ۲، ص ۲۴۵-۲۵۲.
- نیازی، م.؛ عباس‌زاده، م.؛ بیات، ب. و عشایری، ط. (۱۳۹۶). «فرا تحلیل بررسی عوامل مؤثر بر ترس از جرم در بین شهروندان»، *فصلنامه پژوهش‌های دانش نظامی*، س ۱۹، ش ۳، ص ۴۱-۶۷.
- مرکز آمار ایران. (۱۳۹۶). www.amar.org.

- Onyx, J. & Bullen, P. (2000) "Measuring Social Capital in Five Communities." *The Journal of Applied Behavioral Science*, 36 (1): 23-42.
- Petersen, D. M. (2008) *Social Capital, Social Support and Quality of Life Among Long-Term Breast Cancer Survivors*. Dissertation publishing, proQuest, Dissertation submitted in partial satisfaction of the requirements for the Degree of Doctor of Philosophy in Health Services and Policy Analysis, Dissertation director, Joan, R. University of California, Berkeley.
- Putnam, R. D. (2000) *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon and Schuster.
- Romer, D. Jamieson, K. H. Macheat, S. & Howel, A. (2003) "Television News and the Cultivation of Fear of Crime." *Journal of Communication*, 53 (1): 88-104.
- Scarborough, B. Like-Haislip, Y. Novak, K. Lucas, W. & Alarid, L. (2010) "Assessing the Relationship between Individual Characteristics, Neighbourhood Context and Fear of Crime." *Journal of Criminal Justice*, 38: 819-826.
- Shaw, M. (2005) "Health Inequality: An Introduction to Theories, Concepts and Methods." *International Journal of Epidemiology*, 34 (2)" 500-502.
- Shields, M. Prpper, C. & Janke, K. (2013). "Does Violent Crime Deter Physical Activity?" *Iza Discussio Paper*, 2 (75): 1-38.
- Skogan, W. G. & Maxfield, M. G. (1981) *Coping with Crime: Individual and Neighborhood Reactions*. Beverly Hills, CA: Sage Publication.
- Weitzer, R. & Kubrin, C. E. (2004) "Breaking News: How Local TV News and Real-World Conditions Affect Fear of Crime." *Justice Quarterly*, 21 (3): 497-520.
- Wyant, B. R. (2008) "Multilevel Impacts of Perceived Incivilities and Perceptions of Crime Risk on Fear of Crime." *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 45: 39-64.
- the Elderly." *The International Journal of Aging Human Development*, 20 (4): 241-256.
- Killias, M. & Clerici, C. (2000) "Different Measures of Vulnerability in their Relation to Different Dimensions of Fear of Crime." *The British Journal of Criminology*, 40 (3), 437-450.
- Kruger, J. Carlson, S. A. & Kohl, H. W. (2007). "Fitness Facilities for Adults: Differences in Perceived Access and Usage." *American Journal of Preventive Medicine*, 32 (6): 500-505.
- Lee, R. (1983) "Social Integration and Fear of Crime among Older People." *Journal of Gerontology*, 38: 745-750.
- Liska, A. E. Sanchirico, A. & Reede, M. D. (1988). "Fear of Crime and Constrained Behaviour: Specifying and Estimating a Reciprocal Effects Model." *Social Forces*, 66: 827-837.
- Lorence, T. Clayton, S. Neary, D. Whitehead, M. Petticrew, M. Thomson, H. & Renton, A. (2012) "Crime, Fear of Crime, Environment and Mental Health and Wellbeing: Mapping Review of Theories and Causal Pathways." *Health & Place*, 18: 757-765.
- Macionis, J. (2017) *Sociology*. New York: Pearson.
- McCrea, R. Tung-Kai, S. John, W. & Stimson, J. R. (2005) "Fear of Crime in Brisbane; Individual, Social and Neighbourhood Factors in Perspective." *Journal of Sociology*, 41: 7-27.
- Micheli, S. Austin, D. Mark, A. & Allen Furr, L. (2004) "The Effects of Neighborhood Conditions on Perceptions of Safety." *Journal of Criminal Justice*, 8 (30): 417-427.
- Norton, L. & Courlander, M. (1982) Fear of Crime among the Elderly: The Role of Crime Prevention Programs." *The Gerontologist*, 22 (4): 388-393.
- Oh, J. H. & Kim, S. (2008) "Aging, Neighborhood Attachment and Fear of Crime: Testing Reciprocal Effects." *Journal of Community Psychology*, 37(1): 21-40.

